

»Mariamusik for orgel«
i Haderslev Domkirke
Fredag d. 8. marts 2024 kl. 16.30

HADERSLEV
DOMSOGN

Diderik Buxtehude »Magnificat primi toni« [Marias lovsang] (BuxWV 203)
1637 – 1707

Paul Hofhaimer »Salve Regina« [Hil dig, Dronning]
1459 – 1537
I: Salve Regina
II: Ad te clamamus [Til dig vi råber]
III: Eya ergo [Du, vor fortaler]
IV: O clemens [O sagtmodige! O kærlige!]
V: O dulcis [O elskværdige Jomfru Maria!]

Siegfried Reda »Marienbilder« [Mariabilleder] (1955)
1916 – 1968
I: Verkündigung [Forkyndelsen]
II: Magnificat [Marias lovsang]
III: Engelskonzert – Salve Regina [Englekoncert – Hil dig, Dronning]
IV: Vesperbild – Grablegung [Gravlæggelsen]
V: Pieta [Jomfru Maria med den døde Jesus i skødet]

Joh. Seb. Bach »Meine Seele erhebt den Herren« [Marias lovsang]
1685 – 1750
Fuga über das Magnificat pro organo pleno (BWV 733)

Thomas Obeth, orgel

Om musikken

Eftermiddagens første stykke musik er Diderik Buxtehudes *Magnificat primi toni* eller på dansk, *Magnificat i første toneart*. Det vil sige, at Buxtehude komponerer i den doriske kirketoneart, der også var den mest brugte. Magnificat er den latinske titel for Marias Lovsang:

*Min sjæl ophøjer Herren,
og min ånd fryder sig over Gud, min frelser!
Han har set til sin ringe tjenerinde.
For herefter skal alle slægter prise mig salig,
thi den Mægtige har gjort store ting mod mig.
Helligt er hans navn,
og hans barmhjertighed mod dem, der frygter ham,
varer i slægt efter slægt.
Han har øvet vældige gerninger med sin arm,
splittet dem, der er hovmodige i deres hjertes tanker;
han har styrtet de mægtige fra tronen,
og han har ophøjet de ringe;
sultende har han mættet med gode gaver,
og rige har han sendt tomhændet bort.
Han har taget sig af sin tjener Israel
og husker på sin barmhjertighed
– som han tilsagde vore fædre –
mod Abraham og hans slægt til evig tid.
(Lukasevangeliet 1:46-56)*

Buxtehude skriver i *Stylus Phantasticus*, som var en udbredt stil at skrive musik for tasteinstrumenter i på hans tid. Den er karakteriseret ved bl.a. at have flere korte afsnit, der veksler imellem det stramme polyfone og det frie og fabulerende, der næsten kan virke improviseret.

Den østrigske renæssancekomponist Paul Hofhaimer var udover at være en af sin tids betydelige organister også orgelbygger. Kendetegnende for hans musik er en stor mængde af udsmykninger, også kaldet ornamenten, inspireret af bl.a. den italienske musik. A.G. Ritter grupperede i det nittende århundrede Hofhaimer sammen med en række andre 1500-talskomponister under titlen *koloristerne* på grund af denne udsmykningsrigdom.

Salve Regina er den sidste af de fire *Maria-antifoner*, der synges fra Trinitatis søndag til første adventssøndag i den katolske tradition. Dens tekst er:

*Salve Regina,
mater misericordiae:
Vita, dulcedo et spes nostra, salve!
At te clamamus,
exsules, filii Haeve.
Ad te suspiramus,
gementes et flentes,*

*Hil dig, Dronning,
barmhjertighedens moder:
Vort liv, vor glæde og vort håb, vær hilset!
Til dig vi råber,
vi, Evas børn i udlændighed.
Sukkende henvender vi os til dig,
stønnende og grædende*

in hac lacrimarum valle.

Eia ergo, advocata nostra,

illos tuos misericordes oculos

ad nos converte.

*Et Jesum, benedictum fructum ventris tui,
nobis post hoc exsilium ostende.*

O clemens! O pia!

O dulcis Virgo Maria!

(ukendt middelalderlig tekstforfatter)

i denne tårernes dal.

Du, vor fortaler,

ret i din barmhjertighed

øjnene mod os.

*Og vis os Jesus, dit livs velsignede frugt,
efter denne vores udlændighed.*

Og sagtmødige! O kærlige!

O elskværdige Jomfru Maria!

(dansk oversættelse fra *Carmina Latina*)

Paul Hofhaimers *Salve Regina* er skrevet over den germanske version af den doriske antifon til teksten. Værket har altså oprindeligt været udført ved, at der imellem hver orgelsats er blevet sunget af enten et kor eller en kantor.

Siegfried Reda er en skikkelse, der efterhånden er gået godt og grundigt i glemmebogen på trods af, at han var en både spændende og unik karakter. I C.S. Andersons *Twentieth-Century Organ Music*, der er et musiklitterært hovedværk i studiet af den moderne orgelmusik, bliver komponisterne fra de tysktalende lande sat i forskellige kasser alt efter hvilke fællestræk de har med hinanden. Kassen som Reda er kommet i, hedder *The "Independents"*, da dennes komponisters fællestræk er, at de ikke har fællestræk med nogen, men musikalske sprog så idiosynkratiske, at det umuliggør kategorisering. I Redas musik kommer det bl.a. til udtryk ved en opfindsom brug af orglets resurser og et særpræget harmonisk sprog. Ifølge ham selv er hans musik "*ikke billedkunst, men træsnit med skarpe kanter*". På trods af en udtalelse som denne rummer hans musik dog masser af både inderlighed, bløde kanter og humor.

Af Siegfried Redas produktion for orgel fylder værker skrevet over salmemelodier en del, men blandt hans koncertværker er der flere ikke-koralbaserede værker at finde, bl.a. ***Marienbilder***, der udover at være denne koncerts hovedværk også er at betragte som et af Redas absolutte hovedværker. Reda ville ikke "degradere orglet til et *historisk instrument*". Han forlangte nytænkning både i henseende til orgelbygning og til den musik, man skrev for instrumentet. Med afsæt i tidens orgelbygningstendenser disponerede han sammen orgelbygger Karl Schucke et stort og nytænkende orgel i Petrikirche i Mülheim an der Ruhr, hvor han selv var organist. Dette orgel er bl.a. kendetegnet ved et stort antal solostemmer, hvilke i *Marienbilder* især kommer til ret i satsen *Engelskonzert*, hvor han bruger solostemmerne til at illustrere englernes forskellige musikinstrumenter. Redas krav til et orgels klangpalette og størrelse gør, at Haderslev Domkirke råder over et af Danmarks mest oplagte orgler til hans musik.

Reda arbejdede desuden for at inkorporere nogle af den sekulære musiks tendenser i den protestantiske kirkemusik og Igor Stravinsky er navnlig værd at bringe op i den

forbindelse, særligt i beskæftigelse med *Marienbilder*. I dette værk er der ingen tvivl om, at Stravinskys neoklassiske *Salmesympfoni* (1930) har haft en enorm indflydelse, og det står hurtigt klart, at flere teksturer og temaer er lånt derfra. Reda trækker dog også på Paul Hindemith og selv Max Reger; sidstnævnte hvis indflydelse er at finde i *Pietà*-satsens klangeruptioner, der på eksemplarisk vis illustrerer Marias fortvivlelse, når hun sidder med sin døde søn. Reda formår altså at få oversat de stærke marianske ikonografiers symbolikker til orglet på en sådan måde, at musikken får en forkydende effekt, hvis man kan tale om en sådan.

Mange af de beskrevne elementer i Siegfried Redas musik har i kombination med en iøjnefaldende unik og ny brug af orglet gjort, at jeg flere gange i spøg har beskrevet Redas musik som Olivier Messiaens, hvis han altså bare ikke var franskmand, men tysker og ikke katolik, men protestant...

Maria får ved eftermiddagens koncert det sidste ord, om man så må sige, i form af endnu et stykke musik skrevet over lovsangen. Som tidligere nævnt står lovsangen skrevet hos evangelisten Lukas og den er nu sat i toner af Johann Sebastian Bach, der også er blevet kaldt *Den femte evangelist*. Magnificatten har flere melodier og Bach anvender her den samme som Reda bruger i *Marienbilders Magnificat*-sats. De to komponisternes resultater er imidlertid langt fra hinanden. Bachs fuga består i det første lange stykke tid af en firestemmig fuga spillet med hænderne. Det er både ganske tilfredsstillende at lytte til og tilpas bøvlet for organisten at spille, så Bach kunne sagtens have holdt der, men inden fugaens sidste side sætter pedalet ind med magnificattemaet i lange nodeværdier, her spillet med orglets dybeste og kraftigste registre.

Kommende musikarrangementer i Haderslev Domkirke:

Søndag d. 10. marts kl. 16:30 Musikandagt med projektkor under ledelse af David Allinson

Fredag d. 14. marts kl. 16:30 Jubilæumsaften – Koncert med Vor Frue Cantori

Det er muligt at få tilsendt en e-mail med oplysninger om kommende koncerter i Domsognet.

Tilmeld på musik@hado.dk